

Del circ contemporani al circ d'autor

En les últimes dècades, el circ tradicional, caracteritzat per l'espectacularitat i el virtuosisme, coexisteix amb noves fórmules que busquen penetrar en la sensibilitat del públic i que s'apropen, cada cop més, a l'àmbit de la creació artística. Així, moltes produccions actuals ja es poden definir com a circ d'autor.

Per **Jordi Jané**

Les expressions artístiques mantenen una relació profunda i constant amb el seu context sociopolític. L'aparició del circ contemporani a mitjan anys setanta del segle xx no n'és una excepció. Anomenat inicialment *nou circ*, neix a França i Catalunya coincidint en el temps i emmarcat en els respectius moments històrics —diferents l'un de l'altre, però tots dos agitats i determinants—: França encara estava capbussada en l'onatge del Maig del 68 i Catalunya intentava sortir de quaranta anys de guerra civil i opressió franquista.

Clàssic i contemporani

El circ contemporani és hereu del circ eqüestre modern (avui denominat tradicional o clàssic), instaurat pel sergent de cavalleria Philip Astley a Londres el 1768. Clàssic i contemporani són dos models de circ que en realitat reflecteixen dues maneres de veure i entendre el món i que, doncs, comporten dues maneres de projectar les respectives visions a l'àmbit de l'espectacle.

El circ clàssic valora i potencia un conjunt de factors (risc, espectacularitat, proesa, virtuosisme...) que el circ contemporani relativitza a la recerca d'una comunicació que penetri en la sensibilitat de l'espectador més enllà (o més endins) de l'impacte emocional de les proeses físiques. Si bé el circ contemporani no pretén arribar a les virtuositats del circ clàssic, sí que depassa aquesta fita «per damunt de l'arc iris i sense badar-se la crisma», com hauria dit Joan Brossa; si l'artista de circ clàssic s'exhibeix *demostrant allò que sap fer*, l'artista de circ contemporani *transmet un missatge per mitjà d'allò que sap fer*. Valent-se

Imatge de fons: *Breach* (Cia. Som Noise), una obra sobre el dolor, l'erotisme, la submissió i l'empoderament (programada al Mercat de les Flors per al 20-22 de maig de 2022).

Fotografia: Sabine Greppo.

d'una dramaturgia en què idees, conceptes i sensacions no són necessàriament expressats de manera oral ni explícita, el circ contemporani planteja un nucli argumental que desenvolupa combinant les especialitats clàssiques (acrobàcia, equilibri, exercicis aeris, manipulació d'objectes, comicitat, etc.) amb elements i tècniques d'altres arts per construir un llenguatge escènic híbrid —i sovint abstracte— que pot arribar a convertir l'espectacle en una cerimònia col·lectiva de gran intensitat.

En aquest sentit, cal remarcar que el canvi de denominació *nou circ* per *circ contemporani* (produït a mitjan anys vuitanta) no obeeix a un criteri cronològic, sinó a un estímul programàtic: l'adjectiu *contemporani* instava el *nou circ* a adscriure's al concepte d'art contemporani, és a dir, a construir espectacles amb objectius, codis, llenguatges i estètiques innovadores que convertissin el circ en un art d'avantguarda.

A més de les diferències substancials apuntades més amunt, les dues fórmules de circ també divergeixen en aspectes potser no tan evidents als ulls de l'espectador: entre d'altres, els sistemes de creació i producció dels espectacles, els circuits d'exhibició, l'organització empresarial i el marxandatge.

Bo i les diferències, però, cal dir que el circ tradicional i el contemporani no són incompatibles, sinó complementaris —senzillament, l'un és l'evolució orgànica de l'altre—, i els públics respectius se solen barrejar molt sovint, tot revalidant la divisa «m'exalta el nou i m'enamora el vell» que el poeta Foix va escriure fa més de setanta anys.

De la idea inicial a l'estrena

El circ tradicional pot preparar els seus espectacles en poc temps, perquè els empresaris (habitualment també directores del xou) contracten artistes amb el número (acrobà-

«El circ tradicional i el contemporani no són incompatibles, sinó complementaris.»

cia, exercicis aeris, malabars, pallassos, etc.) totalment rodat i a punt d'entrar en pista. En canvi, un espectacle de circ contemporani sol néixer d'una idea inicial que s'ha de dotar de contingut i format escènic al llarg d'un procés de creació que pot durar uns quants mesos, un procés que consta de diverses etapes: 1) idea/objectiu inicial, 2) recerca del material dramàtic (escenes o seqüències que vehiculin el missatge objectiu, 3) tria i ordenació dramàtica del material finalment seleccionat, 4) assajos, 5) estrena i 6) ajustos postestrena —en circ, la resposta del públic és, dramàticament, molt determinant.

Cadascuna d'aquestes etapes inclou, a més, l'entrenament físic i la pràctica quotidiana de les tècniques, tant de

circ com d'altres arts (escèniques, plàstiques, tecnològiques...) que es volen incloure en l'espectacle.

De tot l'explicat fins aquí es dedueix que, per fer una creació genuïna, els circaires contemporanis han de tenir inquietud i talent, idees clares, una formació molt completa i una xarxa de connexions i complicitats que els permeti arribar allà on no puguin arribar tots sols —el circ ha estat sempre un treball d'equip—. Entre les diferents complicitats, cal esmentar l'*ull extern*, un rol que solen assumir artistes de circ o formadors en arts escèniques i que ve a ser una versió socialitzada del director o el posador en escena, perquè opina, ajuda i s'involucra, però sense imposar els seus criteris. Aquest nou perfil professional és prou indicatiu de la idiosincràsia dels circaires contemporanis.

El camí cap al circ d'autor

La confluència de tècniques i materials escènics de diversa procedència comporta que la dramàtica del circ contemporani esdevingui un estimulants procés d'hibridació (no sempre reeixit, perquè és experimental) que contribueix a diluir les fronteres entre les arts i a qüestionar-ne les classificacions tradicionals fins al punt que molts espectacles ja només es poden adscriure al seu autor, sigui solista o companyia. D'altra banda, l'artista de circ contemporani no és tan sols intèrpret, sinó també ideòleg, dramaturg, zelador i posador en escena (o en pista) dels seus propis espectacles, una polivalència que l'assimila al cantautor o —en alguns casos— a l'artista integral. D'aquí que moltes de les produccions circenses contemporànies són ja, *stricto sensu*, circ d'autor.

Leits i tendències estètiques

L'art que no es limita al simple entreteniment sol néixer d'una tensió entre el «jo individu» i el «jo membre del col·lectiu». No és estrany, doncs, que algunes creacions artístiques reflecteixin tant les inquietuds i els estats emocionals de l'artista com el seu posicionament polític i social.

NUYE (Companyia de Circ eia) tracta de les dinàmiques de parella i de grup, entre altres relacions (Mercat de les Flors, 2-4 de gener de 2021). Fotografia: Filo Menichetti.

Picadero (Haa Collective) parla d'essència salvatge, reconciliació, relació subjecte-objecte (programada al Mercat de les Flors per al 28-29 de maig de 2022).
Fotografia: Jesús Atienza.

En aquest trànsit de dins enfora i viceversa, com més directa és la projecció personal de l'artista en la seva obra, més fresca, entenedora i creïble arriba a la percepció del públic.

En el circ d'autor, aquesta sinceritat escènica —aquest *buidar-se*, primer en el procés de creació i finalment davant dels espectadors— ajuda en gran manera a superar la notable dificultat tècnica de transmetre conceptes, vivències i emocions —i fins i tot abstraccions— servint-se només d'allò que el pedagog de teatre físic Jacques Lecoq (1921-1999) va denominar «el cos poètic».

Espigolant a l'atzar creacions europees programades recentment en festivals internacionals de circ d'autor com Trapezi (Reus, maig de 2021), La Palanca (Esparreguera, octubre de 2021), Circa (Aush, Occitània, octubre de 2021) o el cicle «Circ d'ara mateix» del Mercat de les Flors (Barcelona, maig de 2022), es detecten coincidències en temes com les relacions humanes i de parella, les disfuncions sexe/gènere, l'animalitat humana i la humanitat animal, el fons ritual dels jocs infantils, la dimensió ancestral d'alguns oficis manuals i agrícoles, la integració social i artística de persones discapacitades o l'acció-reacció-acció entre subjecte i objecte. Lluny de convidar a l'evasió, la gran majoria d'aquests espectacles busca respostes a la dicotomia individu / ésser social, en una presa de consciència que, tornant a Brossa, ens convida «a viatjar sense fugir».

Superar el pudor

Vida íntima i projecció artística són sovint indissociables, com palesen alguns espectacles basats en un procés d'introspecció personal de l'autor. En aquests casos, aquell *buidar-se* de què parlava abans exigeix, a més a més, el trànsit psicològic de superar el pudor de transferir a escena, metafòricament o directa, certs aspectes de caràcter privat. És una prova evident de superació individual, però és, alhora, una generosa aportació social, atès que situa la vulnerabilitat humana en primer pla davant de tothom. En són exemples la malabarista Phia Ménard (abans Philippe Ménard) en projectar metafòricament el seu procés transsexual en els espectacles *L'après-midi d'un foehn* i *Vòrtex* (Mercat de les Flors, 2014; vegeu-ho a Youtube), o l'odi al propi cos que Angela Laurier va canalitzar convertint-se en la singular contorsionista que narra en veu alta (dificultat tècnica afegida) el seu propi trauma personal a *Sama Samaruck Suck Suck* (Carles Santos, TNC, 2002).

En una taula rodona que va tenir lloc l'octubre de 2021 al festival de circ contemporani La Palanca (Esparreguera), dues acrobates catalanes van explicar que els leits centrals dels espectacles que presentaven al festival són la sublimació de situacions personals, en algun cas dramàtiques: una de les dues va confessar que «en cada bolo d'aquest espectacle visc una catarsi». ●